

Lakselv, 31.05.2021

Troms og Finnmark fylkeskommune
Postboks 701
9815 Vadsø

Høringsuttalelse til Troms og Finnmark vannregion*Saksnummer 21/04725*

Naturvernforbundets lokallag Porsangerfjorden omfatter kommunene Porsanger, Nordkapp, Måsøy og Lebesby. Dermed er tre av vannområdene i Finnmark av særlig interesse for oss: Lakselvassdraget og Porsangerfjorden, Laksefjorden og Nordkinnhalvøya og Måsøy og Magerøya. Vi viser i hovedsak til tiltaksprogrammene for disse vannområdene.

Det framgår av tiltaksprogrammene at Norge er inndelt i ti vannregioner for å følge opp arbeidet etter vannforskriften lokalt, og at det er 13 vannområder i Troms og Finnmark vannregion. Vannforskriften er den norske gjennomføringen av EUs rammedirektiv for vann, som Norge har sluttet seg til gjennom EØS-avtalen. Tiltaksprogrammene beskriver problemområder i vannområdene, og har oversikter over miljøforbedrende og forebyggende tiltak, og også oversikt over allerede gjennomførte tiltak.

Vi anser arbeidet med vannforskriften som allerede er gjort som et meget viktig bidrag til vannforvaltning, og som et lokallag i Naturvernforbundet merker vi oss at «Hovedformålet med vannforvaltningsplanen er å sørge for at vannmiljøet og økosystemene blir beskyttet og brukt på en bærekraftig måte. Vi kaller det en helhetlig og økosystembasert forvaltning.» Det vises også til at den pågående prosessen og videre oppfølging av den regionale vannforvaltningsplanen vil ha synergieffekter med andre viktige mål som tilpasninger til et endret klima, FNs bærekraftsmål og andre nasjonale og internasjonale miljømål. (Fra forord i vannforvaltningsplan 2022–2027, Troms og Finnmark vannregion). Vi har også merket oss henvisningen til FNs bestemmelse om at 2021-2030 er verdens tiår for restaurering av økosystemer.

Problembeskrivelser

I dokumentet vannforvaltningsplan 2022–2027, Troms og Finnmark vannregion beskrives de fem største påvirkningstyper i Troms og Finnmark vannregion som vannkraft, fiskeri og akvakultur, introduserte arter/sykdommer og urban utvikling. Urban utvikling defineres som «flere ulike påvirkningstyper, men er hovedsakelig knyttet til punktutslipp fra avfallsplasser, diffus avrenning fra byer og tettsteder (inkludert avløp) og fysisk inngrep.» Disse påvirkningstypene er også omtalt i tiltaksprogrammene for de tre vannområdene som denne høringsuttalelsen omhandler – fra Måsøy og Revsbotn i vest til Nordkinnhalvøya i øst.

Ifølge tiltaksdokumentene er det registrert påvirkninger i 13 % av vannforekomstene i vannområde Lakselvassdraget og Porsangerfjorden, 20 % av vannforekomstene i Laksefjorden og Nordkinnhalvøya vannområde og 25 % i vannområde Måsøy og Magerøya.

Introduserte arter og sykdommer er den største kategorien av påvirkning i alle de tre vannområdene. Kongekrabbe er en stor påvirkning på samtlige kystvannforekomster, og i tillegg til at pukcellaks er registrert som en stor til middels påvirkning i 8 elfeforekomster i vannområdet Lakselvassdraget og

undersøkelsen, er den økologiske tilstanden i havna moderat og den kjemiske tilstanden dårlig. I tillegg til forurensede sedimenter, er havna påvirket av industri, kommunalt avløp og avrenning fra byen rundt. Her er det nødvendig med et samarbeid mellom flere sektormyndigheter for å få ryddet opp og redusert utslippene til sjøen.»

«Da brua over Gamvikelva innerst i Ellevågen ble fjernet og det ble fylt masser og lagt rør, ble røret lagt høyere i terrenget enn den gamle elvebunnen. Dermed ble oppgangen hindret for sjørøret og sjørøye som tidligere gikk opp elva. Dette ble utbedret i 2017/2018, og nye stikkrenner ble lagt lavere i elva slik at fisken kunne vandre oppover. I 2019 ble det tatt sjørøye i elva ovenfor den nye stikkrenna.»

Problemer og tiltak

Beskrivelser i tiltaksprogrammene:

Avløpsvann (kloakk)

Porsanger kommune har tre renseanlegg, plassert i Indre Billefjord, Lakselv og Olderfjord. Renseanlegget i Lakselv har mekanisk rensing, mens de to andre har slamavskiller med utslipp i sjø. I tillegg er det et privat anlegg i Stabbursdalen med slamavskiller med infiltrasjonsgrøft til Stabburselva. Lebesby kommune har tre avløpsanlegg, plassert i Kunes, Ifjord og Kjøllefjord. Alle tre anleggene har mekanisk rensing i form av slamavskiller. Gamvik kommune har fire avløpsanlegg i vannområdet, plassert i Mehamn og Gamvik. Anleggene har ingen rensing, og har utslipp direkte i sjøen. Hverken Måsøy eller Nordkapp kommune har per i dag renseanlegg, og det kommunale avløpsvannet går urensert ut i sjøen. Dette gjøres fordi vannområdet er preget av eksponert sjø, hvor avløpsvannet for det meste blandes raskt ut.

Porsanger, Gamvik og Lebesby: Kommunene har mye spredt bebyggelse, og dermed også mye spredt, privat avløp utenfor sentrumsområdene. Om Gamvik og Lebesby: Flere av disse har også urensert utslipp til sjøen. Utenfor sentrumsområdene er det for det meste spredt, privat avløp. Måsøy og Magerøya: Det er et gjennomgående problem knyttet til punktutslipp av kommunalt avløpsvann uten rensing i vannområdet.

Utslippene kan ifølge tiltaksprogrammene føre til økt næringstilførsel og spredning av mikroplast, miljøgifter, bakterier og sykdom. Kommunene har også et stort etterslep på utskifting av avløpsnett, og det er utfordringer knyttet til spredt avløp.

Porsanger, Gamvik og Lebesby: Mye av avløpsnett i vannområdet er gammelt, og modent for utskifting. «Håndtering av avløpsvann er en kommunal oppgave som krever mye ressurser. Mangel på ressurser og finansiering trekkes frem som hovedutfordringen i kommunene ved gjennomføring av tiltak», som det også slås fast i tiltaksprogrammene.

Tiltak ang. avløp/kloakk

Porsanger kommune jobber med *ny hovedplan for vann og avløp*, som vil ta tak i mange av utfordringene kommunen har, og legge grunnlaget for videre tiltak knyttet til avløpsnett og -anlegg. Det er også foreslått tiltak for å *utbedre separate avløpsanlegg* i Skogende i Porsanger kommune. Dette skjer på bakgrunn av at det ble påvist forhøyede verdier av koliforme bakterier i en nærliggende vannforekomst i 2019. Det er i tillegg foreslått en *problemkartlegging* i forbindelse med renseanlegget i Lakselv, som har utslipp i Vesterbotn innerst i Porsangerfjorden. Det er også foreslått *to problemkartlegginger* for å undersøke påvirkningen utslipp av avløp har på Billefjord bekkefelt og Leaibevuotna (Olderfjorden).

Gamvik og Lebesby: I dag er utslippspunktet for avløp fra Mehamn i innenfor moloen i Mehamn havn. Dette er veldig uheldig for vannmiljøet i havna, da det er lite utskifting av vann inne i havneområdet. Det skal nå *utredes* i Gamvik kommune om avløpet fra Mehamn skal samles og

Om Gairasmoen opplyses det at avfallsanlegget følges nøye opp med beredskapsplan og hyppig prøvetaking, og at nedlagte avfallsfyllinger følges opp med kartlegginger ved behov. Det er registrert en problemkartlegging som har som hensikt å kartlegge eventuell forurensning og avrenning fra nedlagte avfallsfyllinger i vannområdet. I tillegg er det foreslått tre problemkartlegginger for å undersøke påvirkningen avrenning fra tettsteder har på bekkefelt og elver i Børselv-området.

Måsøy og Magerøya. Avfallshåndteringen i vannområdet er organisert gjennom det interkommunale selskapet Finnmark Miljøtjeneste. Avfallsanlegget ligger på Gairasmoen i Porsanger kommune, så det er i dag ingen aktive kommunale avfallsfyllinger i vannområdet. Nedlagte avfallsfyllinger følges opp med kartlegginger ved behov. Flere av havnene i vannområdet har forurensede sedimenter, som resulterer i at flere av de har dårlig kjemisk tilstand. Særlig opprydning i forurensede havner kan bli svært kostbart for kommunene.

Det er registrert flere problemkartlegginger som har som hensikt å kartlegge eventuell forurensning og avrenning fra nedlagte avfallsfyllinger i vannområdet, i tillegg til problemkartlegginger for å undersøke påvirkningen utslipp fra industri har på enkelte vannforekomster. Utslippsreducerende tiltak for industri i Nordvågen i Nordkapp kommune dreier seg i første omgang om tilsyn for å avdekke behov for eventuelle tiltak. Ansvar for oppfølging av dette tiltaket ligger hos fylkesmannen. Fylkesmannen har også sendt pålegg om å etablere renseanlegg hos fiskeforedlingsbedrift i Gjesvær.

Laksefjorden og Nordkinnhalvøya. Det er registrert flere problemkartlegginger som har som hensikt å kartlegge eventuell forurensning og avrenning fra nedlagte avfallsfyllinger i vannområdet. Det er også foreslått en kildekartlegging for høye TBT verdier funnet i Mehamn havn. Dette er trolig bunnstoff fra båter, men det er nødvendig med en kartlegging for å se hvilke andre forurensningskilder som finnes her.

Forurensning fra avfallsanlegg – hva bør gjøres?

Vi anser det som svært positivt at det er planlagt mange problemkartlegginger, og at man på den måten viser vilje til å rydde opp i problemer med utslipp i sjø som har vart over lang tid. Det vil sannsynligvis være nødvendig med større fokus på og informasjon om denne type forurensning for å få gehør for at fornyelse av avfallsanlegg og avløpsnett må prioriteres i budsjettsammenheng.

Kongekrabbe og pukkellaks – to fremmede arter

Pukkellaks og kongekrabbe står på fremmedartslista hos Artsdatabanken.

Kongekrabbe. Om konsekvenser av kongekrabbe i fjorder kan man lese i tiltaksprogrammet for Laksefjorden og Nordkinnhalvøya: «Sommeren 2019 gjennomførte Åkerblå en miljøkartlegging i Laksefjorden på oppdrag fra Lebesby kommune, der formålet var å undersøke miljøtilstanden i Laksefjorden og sidefjordene. (...) Totalt sett viste miljøkartleggingen at Laksefjorden har god vannkvalitet og biodiversitet, og det er ingen åpenbare tegn til forurensning eller organisk belastning. Bunnnyrsanalysene gir noen indikasjoner på at artssammensetningen kan være påvirket av kongekrabbebeiting. Dette er det imidlertid vanskelig å konkludere rundt ettersom vi ikke har kunnskap om artssammensetningen i Laksefjorden før kongekrabbens inntog. Etter undersøkelsen ble kjemisk tilstand for fjorden satt til god, og økologisk tilstand svært god. Dette er første gang det har blitt gjennomført en slik kartlegging i Laksefjorden. Ambisjonen er imidlertid å gjennomføre identiske kartlegginger i fremtiden, slik at vi får bedre kunnskap om utviklingen i vannkvalitet og miljøtilstand i Laksefjorden over tid.»

Tilsvarende miljøkartlegginger bør gjøres i hvert fall i Porsangerfjorden, og det må tas høyde for at kongekrabben også er en fremmed art med negative konsekvenser for økosystemene i Norge, i tillegg til at det er en ressurs for yrkesfiskere.

Havforskningsinstituttet har også påvist at det under laksemerdene dannes svært skadelige gasser, metan (CH₄) og hydrogensulfid (H₂S).

Undersøkelser viser at lakseskit påvirker økosystemer i fjordene ved at avføringa tilfører fjordene mer næringsstoffer og organisk materiale. Det kan føre til at alger blomstrer, slik at fjordene blir grønnere og mørkere. Effekten av dette er at pH-verdien i vannet blir dårligere når algene brytes ned, vannet blir varmere og sikten i vannet forringes. Disse effektene vil endre fjordens økosystemer, og fisken kan dø av forgiftning og kvelning som følge av algeoppblomstring.

Utslippene kan påvirke livet på sjøbunnen, ifølge Miljøstatus: «Store tilførsler av næringsalter kan gi høy algeproduksjon. Når algene dør, synker de ned til bunnen og brytes ned. Nedbrytningen forbruker oksygen og kan føre til lavt oksygeninnhold på sjøbunnen. Oksygensvikt i områder med begrenset vannutskiftning kan få alvorlige konsekvenser for både bunnlevende dyr og fisk. Klimaendringer med høyere sjøtemperaturer øker risikoen for oksygensvikt.» Og: «Utslipp av organiske partikler fra oppdrettsanlegg kan i tillegg medføre en risiko for nedslamming og begroing av viktige oppvekstområder for fisk og andre organismer, blant annet korallrev, svampområder, kalkalgeforekomster og ålegressenger. Disse områdene er sårbare enten fordi de tåler mindre, eller bruker lang tid på å komme tilbake.»

Andre påvirkninger. Observasjoner av fjorder med oppdrettsanlegg viser fravær av ender og måker, bl.a. observert på Vedbotn siste året. Det er også verdt å påpeke at fôringsrørene av plast i løpet av brukstid løser ut betydelige mengder av mikro- og nanoplast. Dette vil også komme ut i sjøvannet og være til skade for maritime organismer i og ved oppdrettsanleggene. Fra flere fjordområder har det vært rapportert om stor nedgang i bestanden av reker, noe som ses i sammenheng med giftige avlusningsmidler. Ved bekjempelse av lakselus benyttes etsende materiale som skader skalldyr, f.eks. rekene. Medisinering gir også skadelig utslipp. Når oppdrettsfisken medisineres via fôret, vil medikamentrester slippe ut av merden og forurene omkringliggende områder.

Beliggenhet – gytefelt og Strandelvassdraget. Omtrent alle oppdrettslokaliteter i Porsangerfjorden er plassert på kysttorskens gytefelt. Oppdrettsanlegget i Vedbotn ligger i et område som krever hensyn til flere forhold som ikke er behandlet i planen: Arealet ligger nærmere Strandelva enn avstand som angis i Retningslinje til behandling av søknader etter forskrift 17. juni 2008 nr. 823 om etablering og utvidelse av akvakulturanlegg. Både sjørøye og sjørørret er registrert med sårbar bestandstilstand i vassdraget med utryddet laksestamme. Det er ikke åpnet for sjørørretfiske på grunn av manglende kunnskap om bestandsstatus. Strandelvannet er åpent for fiske etter sjørøye i perioden 21.07.-21.08.

Uttalelse fra Fylkesmannen i Finnmark: «Fylkesmannen i Finnmark vet ikke hva som blir konsekvensene av å etablere omfattende oppdrett mindre enn 2 km fra vassdrag med naturlige bestander av laks, sjørørret og sjørøye. Strandelvassdraget har en kritisk truet eller tapt bestand av laks og sårbare bestander av sjørørret og sjørøye. Kunnskapen om effektene av oppdrett på bestanden av laks, sjørøye og sjørørret forteller oss at bestandene sannsynligvis blir utryddet.» Sitatet er en naturfaglig uttalelse fra Fylkesmannen i Finnmark til etableringen av oppdrettslokalitet i Vedbotn i Nordkapp kommune.

Oppdrett og føre var-prinsippet

Tiltaksprogram Porsangerfjorden og Lakselvassdraget er svakt når det gjelder påvirkninger fra oppdrettsanlegg. Vi har tidligere nevnt tiltaksprogrammets beskrivelser av påvirkninger fra oppdrett: «Rømt fisk og lakselus blitt registrert til *en liten grad av påvirkning* i henholdsvis 12 og 18 vannforekomster i vannområdet Lakselvassdraget og Porsangerfjorden. Om Laksefjorden og Nordkinnhalvøya: «Påvirkningene fra fiskeri og akvakultur omfatter blant annet påvirkning av rømt fisk, overbeskatning av ville laksebestander, påvirkning fra lakselus og punktutslipp fra akvakultur. Genetisk påvirkning fra rømt fisk er en *stor påvirkning* i 4 elveforekomster, ellers er dette *påvirkninger*

I pkt. 4.3 i sistnevnte dokument nevnes om påvirkninger og utviklingstrekk: «Som nevnt i punkt 3.4 er sammenligningsgrunnlaget fra forrige planperiode noe mangelfullt, da vannforvaltningsarbeidet ikke hadde kommet skikkelig i gang i vannområdet. Det har trolig ikke vært store endringer i påvirkninger fra forrige planperiode.» Vi mener at dette også viser behov for en bredere kunnskapsinnhenting og medvirkning, som også inkluderer lokalbefolkningers kunnskap og rett til å bli hørt.

Med vennlig hilsen

Marit Holm Pettersen

Leder Naturvernforbundet Porsangerfjorden